

DREPTUL

LEGISLAȚIUNE — DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — ECONOMIA — POLITICA

APARE ODATĂ PE SĂPTĂMÂNĂ

Director: C. G. DISSESCU

Prim-Redactor și
Administrator al Revistei SILIU RĂDULESCU
Consilier la Curtea de Apel din București

COSTUL ABONAMENTULUI
A SE VEDEA PE COPERTĂ

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
15, STR. JULES MICHELET, 15

B. P. RĂDULESCU
REDACTOR-ADMINISTRATOR
1 Nov. 1893 — 17 Aug. 1931

A apărut **Tabla de Materii** pe anul 1931, care conține în ordine alfabetică, rezumatul jurisprudențial al tuturor hotărârilor pe cari „Dreptul” le-a publicat în cursul anului expirat.

Domnilor abonați, cari au achitat plata abonamentului li se distribuie gratuit la cerere.

Const. Prodan. — Constantin Hurmuzaki, al doilea prim-președinte al Curții de Casație.

Alfred Negoianu. — „Legea” în Pravila lui Matei Basarab.

Jurisprudența Română. — *Inalta Curte de Casație și Justiție S.-U.* — Constituționalitatea legilor. — Dacă poate fi ceretată în lipsă (Majer Teich cu Ad-ția Financiară Suceava).

Inalta Curte de Casație și Justiție Secția III. — Apel. —

Materie comercială. — Termen. — Curgerea lui. (Inginer Bacalu

cu Soc. Anonimă „Sospiro“.

Curtea de Apel din Iași S. I. — Revizuire. — Divorț. — Inad-

misibilitate (Luca Z. Lown cu Ecaterina Antoniu).

Bibliografie.

CONSTANTIN HURMUZAKI

Al doilea Prim President al Curții de Casație

Cazul Hurmuzaki este unul dintre acelea, cari învederează mai bine necesitatea studiilor istorice în ramul judecătoresc. Chiar în sânul instituției, din care a făcut parte în două rânduri, este controversă asupra faptului de a ști, dacă a fost sau nu: Prim-President al Curții de Casație. Locul pe care portretul său îl ocupă în galeria de tablouri dela această instituție arată nedumerirea în privința sa. El nu figurează, nici în seria de portrete ale președinților ei la oparte, pus oarecum în carantină.

Pentru a curma această controversă reproduc din Mon. Of. din 24 Octombrie 1868, decretul regal 1683 precedat de raportul ministrului de justiție A. Arion.

Prea Înălțate Doamne,

D-l V. Sturza și a dat demisiunea de Prim-Președinte al Curții de Casație; această demisiune în forma și în fondul ei este un act de cea mai mare necuviința constituțională, un atac legalității, o ofensă

corpurilor legiuitoare și tuturor autorităților constituite; este o strigare menită a găsi răsunset aiurea decât pe pământul României acolo unde inamici regimului actuale își caută inspirațiunile și puterea lor. Ea arată spiritul de care era condusă acea parte a Curții de Casație¹⁾ al căror organ se face de Sturza, scopul la care tinde și înverșunarea ei de a nu fi reușit.

Dacă guvernul Măriei Tale n-a voit a face din Curtea de Casație un instrument politic în mâinile sale precum o dovedesc ultimile numiri ce au făcut cu atât mai puțin putea permite el ca acea Curte să devie o vatră de intrigi o unealtă de partid în mâinile reacțiunii din untru și din afară.

Conduc de aceasta idea a lucrat guvernul Măriei-Tale până acum și tot pentru aceste considerațiuni, subsemnatul spre a păstra Curții prestigiul său și caracterul de înaltă de demnitate ce se cuvine să aibă vine prea plecat să roage pe Măria ta a primi demisiunea D-lui Sturza și a numi în locul său pe D-l C. Hurmuzaki, fost președinte al Camerei din Moldova fost Ministru al Justiției, fost președinte de secțiune al Curții de Casație, bărbat cu întinse cunoștințe juridice și care prin viața sa întreagă a dovedit că știe a pune mai presus de orice cestiuni de partid devotamentul către patrie și naționalitate, simțământul justului și al nepărtinirii.

Sunt cu cel mai profund respect
Prea Înălțate Doamne al Măriei Tale
Prea plecat și supus servitor
Ministru secr. de Stat la Dep. Justiției
(ss) A. ARION

Decret 1683 în Oct. 1868

Art. I. D-l C. Hurmuzaki, fost Ministru Justiție, fost Președinte al Curții de Casație bărbat cu întinse cunoștințe juridice este numit Prim-Președinte al Curții de Casație.

Bănuesc că numirea lui s'a făcut după o prealabilă

1) Curtea de Casație prin adresa lui Al. Catargiu, cel mai vechi dintre președinți, a protestat contra ofensei ce se aduce Curții. La această adresă răspunde Min. de Justiție Vasile Boerescu, care înlocuise pe Anton Arion, după intermediul de 13 zile a lui Const. Eraclide, răspunde că cele scrise sunt numai sub răspunderea personală a fostului Ministru.

înțelegere cu Guvernul. Știrea despre semnarea decretului de numire i s'a comunicat la Viena, unde se găsea pentru căutarea sănătății. La 15 Noembrie 1868 cu o depeșă adresată Guvernului răspunde că primește. Iată textul depeșei: ¹⁾

Pătruns de cea mai vie recunoștință pentru deosebita încredere, cu care grațiosul nostru Domnitor și Înaltul său Guvern a binevoit a mă onora, numindu-mă Prim Președinte la Curtea de Casație, am onoare a declara că primesc postul la care sunt chemat și voiu păși în funcțiune îndată ce greul morb, carele mă reține în Viena de patru luni și jumătate și carele se combate cu bun succes de cei mai buni medici îmi va permite.

Primiți, etc.

(ss) Constantin Hurmuzaki

Pe această telegramă se găsește următoarea rezoluțiune: „Se va comunica D-lui procuror general conținutul acestei depeșe.

(ss) Missail

Așa dar aceasta problemă se găsește rezolvată. Alta întrebare e aceea de a ști dacă a depus jurământul, Deși Hurmuzaki se găsește trecut în registrele Ministerului în Statul de lefuri, totuși el nu a funcționat pentru-că agravându-se boala de care suferea a încetat din viață, la Viena, în ziua de 11 Februarie 1869.

Am văzut din biografia precedentă a lui Vasile Sturza ²⁾ că în urma demisiunii silnice a acestuia, a fost numit C. Hurmuzaki, nu numai pentru considerațiunile din raportul Min. de Justiție, dar și pentru faptul că fusese raportorul Legei Curței de Casație, prin care se voea schimbarea radicală a acestei instituțiuni.

Voi arăta în altă parte reproșurile, cari se aduceau Casației și le voi analiza pentru a arăta zădărnicia lor. Partidele politice pe atunci au căutat să pue această instituțiune în jocul lor, pentru a face din ea un instrument de răzbunare politică.

Notez toate acestea pentru a arăta că C. Hurmuzaki se făcuse coadă de topor pentru a lovi Casația, din care făcuse parte, e drept, prea puțină vreme, dar care ar fi trebuit să-i dea atâta sentiment de simpatie încât să se solidarizeze cu ea. Această scădere, singura care i se poate găsi în viață, este menită să arate că nu e om fără de cusur. Viața lui C. Hurmuzaki este un exemplu de înălțimea la care s'a putut ridica simțământul de patrie.

Când vorbești de unul din cei 7 Hurmuzăchești nu poți să-i separi de restul familiei, pentru-că erau atât de strânse legăturile de afecțiune între frați și surori, între părinți și copii; atât de pătrunși erau cu toții de acelaș ideal de neam și țară, încât familia forma un bloc. Tatăl: Eudoxiu moștenise din ascendența sa românească, dragostea de țară și de carte, manifestată mai cu osebire într'un unchi, Alexandru. Mama: Heana Murguleț, descendentă din Vasile Lupu,

e aceea, care îndemna pe soțul său ca în amestecătura de neamuri a Bucovinei să crească copiii lor ca să rămâie ceea ce sunt (adică Moldoveni). Frații și surorile, rămași 7 din 12 erau: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru, Nicolae și fete: Eufrosina și Elisa. Dintre toți aceștia cel mai timbrat ca personalitate era Eudoxiu, care a avut un rol precumpănitor în Istoria Bucovinei, reușind să obție separarea ei de Galiția și ast-fel să rămâie românească, cât și în Istoria Culturii românești prin adunarea unui material imens de documente, publicat în Colecția Academiei, ce-i poartă numele. Trăind cu toții în Cernanca moșia lor, făcuseră din ea centru de atracție românească și înainte de 1848, când a fost adăpostul refugiaților moldoveni. Era atât de mare comunitatea de idei și sentimente între ei, încât prietenii unora erau și prietenii celorlalți și scrisorile pe cari le adresau din Cernanca purtau semnăturile tuturor. Chiar când împrejurările vieții i-au separat, încă continuau a se considera ca ramuri ale trunchiului răsădit la Cernanca. Două ramuri se desfăcuseră dela trunchi. Una: Eudoxiu la Viena, care sălășluea pe acolo pentru studiile sale de istorie; cealaltă: Elisa (Săftica) ¹⁾ care se măritase cu logofătul Ghiorgheș Sturza, Dulcescu, după numele moșiei sale Dulcești din Roman și de care se alipise și Constantin, venit în Moldova ca avocat pentru a apăra interesele log. Balș. Constantin a locuit toată viața, trăind alături de sora și cumnatul său, în aceeaș casă cu ei, fie la Dulcești vara, fie la Iași în timpul sezonului de iarnă. Aici la Dulcești, ramura moldoveană continua a exercita aceeași atracție culturală ca și la Cernaucă, cu atât mai mult cu cât găsiseră în Gh. Sturza un om cu o puternică personalitate care se impusese contemporanilor săi nu numai prin averea sa ci și prin superioritatea firei și a culturii. Corespondența familiei Hurmuzaki cu G. Bariș publicată de D-l N. Bănescu dovedește puterea de înrăurire a acestei familii și cu drept cuvânt D-l de Zotta compară rolul ei în viața culturală moldovană cu a Văcăreștilor în Țara Românească. Tot de aici se vede dărnicia familiei pentru tot ce era cultura românească.

Constantin era deci cel mai mare dintre frații săi născut la 1811 — și — ca toți frații, după viața de copilărie și studii la Cernanca și Cernăuți, și-a făcut studiile de drept și de filosofie la Viena (1834 — 1839) de unde avea să-i rămâie plăcute amintiri mai ales dela colegii lui români. Intors cu faima unui bun jurisconsult este angajat la 1840 de Marele log. Balș, ca avocat — căci vechillii din țară erau încă fără studii, — pentru a-i apăra interesele, mai ales cele din Basarabia; dar pentru că apărarea acestor interese trebuia să-l ducă până la Odessa și Petersburg, învață rusește. Spre cea mai mare mulțumire a clientului său după ani de alergătura reușește să-i câștige procesele și să-i libereze moșiile cotropite. Această împrejurare îi stabilește reputația și la 1844 se așează în Iași ca avocat cu autorizația însăși a Domnito-

1) Dosar No. 119/1868 Dir. Administrativă: Personal Min. de Justiție.

2) Vezi Dreptul No. 4 din 31 Ianuarie 1932.

1) Cealaltă fată Eufrosina se măritase cu un Petrino și rămăsese în Bucovina.

rului, cam la aceeaș vreme când Kogălniceanu cere și el învoire (1843). În acest interval nu și-a uitat țara căci din arhivele Odesei culege documente privitoare la trecutul nostru pe cari le publică în gazetele vremii. În această calitate îl găsim redactând în 1847 un Statut de bancă, pe care cumnatul său dorea să o înființeze împreună cu alți boeri și cu capital prusian. Proiectul, care a fost discutat multă vreme, nu a putut lua ființă pentru că s'a opus Domnitorul Ghika la participarea capitalului străin.

La 1848 se înflăcărează ca tinerii generației lui, pentru ideile revoluțiunii și dacă pentru tinerii boeri moldoveni ele aveau o valoare socială, pentru el ca și pentru familia lui, ele aveau o valoare națională. De aceea pe când Eudoxiu la Viena participa la revoluția de stradă, pe când cei din Cernaucă conduceau de la spate pe cei ce făceau revoluția în Bucovina, el, Constantin, la Iași, adună pe suferinții austriaci pe câmpul Bobea, unde le vorbește, îi conduce la Consulatul austriac, unde obligă pe Consul să coboare pajura austriacă de pe localul consulatului. Nu face parte dintre proscrisii lui M. Sturza, din cauza rudeniei cu log. Gheorghieș Sturza, dar recomandă pe prietenii lui familiei, care îi adăpostește la Cernaucă. De aici din Iași colaborează la gazeta „Bucovina”, pe care frații săi Gheorghe și Alexandru o scot la Cernăuți și de sigur că toate informațiile din țară sunt date de el, pentru că au un caracter de intimitate în care surprinzi verbe la persoana a doua ca și cum ar fi scoase din scrisorile lui, pe cari fratele său Gheorghieș nu se mai ostenește să le tălmăcească pentru public. De altfel dintr'o scrisoare a lui către Bariț se confirmă lucrul, pentru că îl întreabă dacă a citit darea lui de seamă despre concertul lui Miculi, pe care el și sora sa l-au determinat să facă câteva compoziții.

La venirea lui Ghika în domnie, cel care luptase alături de tineretul entusiast și cari combătuse pe Mihai Sturza nu numai din acest punct de vedere, dar și din rivalitate de familie între cele 2 ramuri ale Sturzeștilor, s'a folosit de Constantin Hurmuzaki, care își făcuse reputație de bun legist. La 1850 îl numește în Comisiunea de reorganizarea învățământului și el alcătuiește legea, pe care o comunică lui Bariț pentru a-i cere părerea. Pentru această lucrare este ridicat la rang de agă. Domnul și-l atașează apoi definitiv pentru această îndeletnicire legislativă. La 1853, îl numește membru în Comisiunea legilor și de aci înainte sub iscălitura sa va pune acest titlu. Prima lucrare pe care o face este redactarea unei condice penale. Drept mulțumire Domnul îl ridică la rang de vornic. Această comisiune își avea o însemnătate mai mare acum, când adunările obștești erau reduse la ce fuseseră înainte de Regulamentul organic prin tratatul dela Balta Liman.

Dela întoarcerea lui Ghika, 1854, și până la 1857, el ca și toți contemporanii săi are în fața ochilor aceeași țintă: Unirea țărilor surori, ale cărei baze au fost puse de Divanurile ad-hoc, baze, cari au servit de program

politic pentru partidele politice de sub domnia lui Alexandru Ioan I și Carol principe.

Cel mai zelos și cel mai desinteresat dintre toți partizanii acestor idei a fost Hurmuzaki și toată energia ființei lui o pune în serviciul acestei idei.

Când tratatul din Paris hotărăște la 1856 convocarea unor adunări, cari să exprime dorințele principatelor pentru reorganizarea lor, au început a fierbe spiritele în așa fel cum nu s'a mai întâmplat în altă împrejurare în tot decursul secolului XIX și în Moldova mai mult decât în Muntenia. Trebueau exprimate dorințele românești nu numai în ceea ce privește instituțiile necesare vieții de stat, dar trebuia apărat și față de puterile vecine independența și Unirea. Paralel cu aceste cercetări intelectuale, trebuiau duse luptele pentru alegerile la divanul ad-hoc, alegeri de cari principatele nu mai avuseseră parte de la 1848.

În vederea primului scop C. Hurmuzaki, însoțit de cumnatul său Gheorghieș Sturza călătorește în Anglia pentru a găsi dovada suveranității Moldovei și a păstrării acestei suveranități față de puterea otomană. La 1855 descoperă ei la Oxford tratatul din 1588 al lui Petru Schiopul cu Elisabeta Regina Angliei, din care rezulta proba că 77 ani după închinarea țării față de turci păstraseră independența. Tot atunci împreună cu cumnatul său vizitează pe Lordul Clarendon, ministrul Angliei pentru a-i expune punctul de vedere al principatelor.

Tot el împreună cu Maiorescu, scrie un studiu „Exposé des Droits des Principautés après la Traité de Paris” publicat la Bruxelles în 1857, în care expune în mod amănunțit drepturile principatelor.

În vederea celui de al doilea scop cere dela adunările obștești împământenirea sa, și obține mai mult decât aceasta: recunoașterea de cetățean român, ca unul ce nu o perduse niciodată după cum nu o perduse nici tatăl său. Actul acesta enumeră toate titlurile cari îndreptățeau măsura luată; totuși mai târziu în luptele electorale cetățenia avea să-i fie contestată. Pentru a duce această luptă s'a înființat la Martie 1856 Partida Unirei. Din Comitetul inițial de zece făcea parte și Constantin Hurmuzaki, care în calitatea sa de redactor de legi era redactor al proceselor verbale de întrunirele comitetului. Aceste întruniri au avut loc la început în casele lui Cantacuzino-Pășcanu, iar după ce cumnatul său, care aderă printr'o frumoasă scrisoare la vederile partidului, se întoarce în Iași, în mod nestrămutat în casele acestuia. Dacă n-ar fi fost atât de plâpând ca sănătate, cu pasiunea ce a pus în serviciul partidului, ar fi ajuns șeful lui; dar amploarea sufiletească a lui Kogălniceanu nu putea fi în trecut, de aceea H. a rămas în planul al doilea. Zi de zi a dus o luptă aprigă cu caimacamiile lui Bals și Vagoride și cu puterile ostile Unirei pentru a apăra pe partizani. Când în alegerile definitive după ce, cele d'întâi au fost casate, a reușit partida Unirei aceasta reușita era datorită în cea mai mare parte lui, care luptase din răzputeri. De sigur, ca mai toți, a avut de suferit atacuri, dar cele care-l priveau pe dânsul au

fost dintre cele mai perfide. Pentru a putea fi candidat la divan îi trebuia avere nemisă ătoare. Cumnatul său, bogatul Gheorghies Sturza i a înlesnit să poată face fața la cerințele legii și îi donează $\frac{1}{3}$ din moșiile Dulcești și Barboși¹⁾, ce'i aparțineau. Autoritățile superioare aflând au împiedicat pe judecătorii locali să întărească donația și a trebuit să vie căimăcănia de 3, pentru ca proprietatea donată să treacă asupra lui. De aceea și pe acest motiv ca și pe acel al împământenirei, alegerea sa avea să fie contestată atât în Divanul ad hoc cât și în conferința reprezentanților puterilor garante.

În divanul ad-hoc a fost unul din cei 4 secretari și din acest loc a fost cărmuitorul programului de discutat la care participa și el însă fără a putea să se ridice la înălțimea lui Kogălniceanu, care a fost sufletul adunării. Răsplata lui a fost în ziua de Octombrie 1857, când cel d'întâi a luat cuvântul pentru a expune dorințele partidei naționale. Acea zi a fost apogeul carierei lui politice și cea mai mare mulțumire a sa când la sfârșitul acestei adunări, a văzut victorioase ideile expuse de el la început.

Dela divanurile ad-hoc și până la sfârșitul vieții activitatea lui descrește, deși se ridică în scara onorurilor.

Dacă până atunci partizanii unirei fuseseră strănși uniți împrejurul ideii, ei aveau să se separe pe persoana care trebuia să fie viitorul Domn. Două personalități marcante se puseseră înainte: Mihail Sturza și fiul său Grigore. Primul, care reprezenta trecutul era combătut de partida Unirei și chiar de fiul său Grigore. Al doilea Grigore Sturza, care venea în numele ideilor noi și atâta timp cât nu i se spunea un nume cu vază, era favorit. Un grup, care se strănsese împrejurul gazetei „Constituționarul“ 1858 făcea propaganda pentru Candidatura sa, Unul din partizanii mai de seamă era Gheorghies Sturza; de aceea și C. Hurmuzaki era gregorian și nu sunt puține articolele în cari polemizează cu Kogălniceanu, dela „Steaua Dunării“ (il trata pe acesta de Cameleon politic) pentru candidatul său.

În adunarea de la 1859, care avea să aleagă pe Cuza, el intră ca reprezentantul micii proprietăți din Roman. Grupul gregorienilor văzând că toată lupta se ducea contra lui Gr. Sturza, căruia tatăl său îi reproșă de a fi un monstru pentru că lupta contra sa, caruia, cel alt grup al partidei unirei nu-i putea ierta ziua de 28 Martie 1848, când urmărise și arestate pe tinerii revoluționari, se întorc și ei spre neașteptatul candidat Al. Cuza atunci în funcțiune de director (secretar general) al afacerilor ostășești și locuitor de ministru, și-l votează cu acelaș entusiasm patriotic, care cuprinsese pe toți deputații în acea zi de 4 Ian 1859.

În acelaș an, după căderea primului Minister al lui Cuza, format de V. Sturza, este însărcinat să formeze

cabinetul, însă nu reușește; totuși intră ca Ministru al Justiției în cabinetul munteanului I. Ghica căruia Cuza dăduse această însărcinare ca să dea satisfacție sentimentelor Unirei. În această calitate a luat unele bune dispozițiuni pornite din aceeaș idee. Acest guvern însă cade pe aceeași motive pe cari căzuse și cabinetul Sturza.

Cu venirea noului Cabinet Manolaki Kostaki Epu-reanu adunarea este disolvată.

În noua adunare dela 1860 Hurmuzaki, deputat de Roman, intră ca adversar al ministerului și este ales Vice-Președinte al adunării. În timpul acestei legislaturi se discută Legea Curței de Casațiune, concomitent cu adunarea din București. Hurmuzaki participă prea puțin la discuție. M. Kogălniceanu, deși Ministru de interne, dă ce toată discuția la locul Min. de Justiție Damaschin Bojiuca, fostul pravilist.

În noua adunare din 1861 este iarăși deputat de Roman. Din nou Ministru al Justiției în Cabinetul lui An. Panu cel cu care se potrivea mai bine în gânduri.

În timpul acestei guvernări se tratează de către Cuza la Constantinopol Unirea efectivă, care este admisă numai cu titlul provizoriu, în timpul domniei acestuia. Panu, care credea că va fi cel d'întâi Prim Ministru comun, își dă demisiunea, ca să forțeze mâna Domnitorului. Cuza însă avea să însărcineze mai în urmă pe Barbu Katargiu, un om de altă însemnătate de cât Panu și cu Constantin Brailoi la Justiție. Acesta face numirile la noua Curte de Casație. C. Hurmuzaki este numit President al Curței și repartizat la secția reclamațiunilor. Funcționează puțin și-și dă demisia pentru a se reîntoarce la Dulcești pe lângă sora sa rămasă văduvă. Fie acest motiv, fie că boala sa făcea progrese, nu-l mai vedem participând la viața publică. Apare de abia la 1864, când Cuza, după lovitura de stat de la 2 Mai, îl numește, după recomandățiunea lui Kogălniceanu, membru în Corpul ponderator. (Senatul nou înființat) în care este ales Vice Președinte. Își dă demisiunea întâi din Vice Preșidenție și apoi din Senat în mâinile lui Cuza probabil pentru că nu aproba politica nouă. Zic, probabil pentru că primește a fi numit ca membru în Comisiunea de examinare a advocaților pentru Iași, comisie înființată după noua lege a advocaților din Dec. 1864.

La Constituanta din 1866, nu ia parte, după cum nu participă nici la prima Cameră de sub domnia Pr. Carol; acesta auzise de faima lui și în cursul călătoriei sale la Iași, face un popas la Dulcești. Se manifestă la Români pentru a protesta contra întrunirii convocată la Roman de parlamentarii Moldoveni supărați că Senatul respinsese mutarea Curței de Casație la Iași. Este numit membru în Comisiunea legislativă, ce luase locul Consiliului de Slat desființat și care avea de scop să alcătuească toate proiectele prevăzute de Constituțiune,

La 1867 face parte din Camera aleasă sub Min. St. Goleșcu cu Anton Arion la justiție, însă nu ca de obicei ca reprezentant al jud. Roman, ci ca deputat de Argeș, fiul politic al lui I. Brătianu, atunci Min.

1) Din această împrejurare se vede greșeala ce a comis d-l Banescu, când spune că Dulcești era moșia lui. Kurmuzaklască Săftica avusese în zestre, moșia Inotești din jud. Botoșani pentru îngrijirea căreia C. H. făcea dese drumuri la Botoșani.

de finanțe. În acest parlament este raportor la Legea Căilor Ferate (Strusberg), care avea să fie mărul de discordie între partide timp de 10 ani, și raportor la Legea Curței de Casație, cu care Min. de Justiție voea să lovească în această instituțiune. Am văzut din biografia lui Sturza pentru care motiv și tot acolo am văzut cum această lege a fost retrasă, după demisia-neea dată de acesta.

Mi-am pus multă vreme întrebarea, de ce Hurmuzaki, care făcuse parte din Casație, s'a pretat la acest atac și n'am găsit altă explicație de cât aceea, care rezulta din însăși firea lui. Hurmuzaki fusese crescut în familie cu acel spirit de solidaritate, care făcea din familie un bloc în care unii se sprijineau pe ceilalți. În viață, când s'a deslăcut din tulpina de baștină a simțit aceeași nevoie de sprijin. În ramura moldovană am văzut că se sprijinea pe puternica personalitate a cumnatului său, în casa căruia a trăit neînsurat toată viața, și ale cărui idei gregoriene le adoptase. N'a reușit să formeze un Minister, dar a fost un foarte bun ministru de resort. Și acum tot ca secundant a susținut o idee, care nu era a sa, dar nici a lui A. Arion, care nu era o personalitate, care să-l poată impune. În acest mod de a fi era tocmai opusul lui V. Sturza, care a fost tot-de-una cel d'întâi pe ori unde a trecut.

La 24 Octombrie 1868 este numit Prim-President al Curței de Casație. Vestea numirii lui o primește la Viena în sanatoriul, unde se găsea pentru căutarea sănătății. N-apucă să funcționeze că boala de inimă de care suferea se agravează și moare în ziua de 11 Februarie 1869, având la căpătâi pe Săftica care-l plângea cu lacrimi fierbinți de soră. Vestea morții lui s'a răspândit curând. Albina din Viena, Foaea pentru Minte din Brașov, Foaea din Cernăuți, gazetele din țară îi consacră necrologuri în cari deplâng pe acela care fusese cel mai pasionat și cel mai desinteresat partizan al Unirei.

Pietatea surorii a adus rămășițele lui pământești în țară și le-a înmormântat la moșia Dulcești, devenită acum moșie Hurmuzăchească. Safta Sturza nu a rămas singură. Fratele ei Alexandru s'a instalat lângă ea și acum aceste 3 odrasle din celebra familie Hurmuzaki, glorie a neamului, dorm somnul de veci alături de boerul moldovan Ghiorghies Sturza în biserica de lângă conacul moșiei Dulcești.

Fie le amintirea veșnică.

Constantin Prodan

Procuror pe lângă Curtea de Apel
București

„LEGEA“ ÎN PRAVILA LUI MATEI BASARAB

Prin studiul de față îmi propun a clarifica și preciza penetrațiunea perceptelor de drept elino-romane în manualele legislative ale veacului al șaptesprezecelea în Muntenia și anume în „Indreptarea legii”.

Nu comportă cu cadrul unui articol de revistă — și de aceea am lăsat deoparte — Novelele lui Justinian și cele ale lui Leon Filosoful precum și paragrafele

împrumutate Exabilei lui Constantin Harmenopulos, ele făcând obiectul unei lucrări ce va apare în curând.

M'am mărginit aci de a trece în revistă Novelele altor împărați și textele cu denumiri a parte, căutând în principal a le identifica și a risipi enigma ce le învăluia până azi :

În „Indreptarea legii“, în afară de fragmentele desemnate sub numele de „Pravile Impărătești“, și care după cum a arătat pe vremuri regretatul jurist Ștefan G. Longinescu, nu sunt decât extracte din tratatul de drept penal al lui Prosper Farinaccius, se găsesc multe reproduceri din legislațiunile lui Justinian și lui Leon Filosoful precum și Novelele altor împărați bizantini ca Isac și Alexie Comnenul, Manoil Porfirogenitul, Ion Duca și Andronic Paleologlu.

Dar în afară de aceste fragmente, care poartă, după cum se știe numele autorilor de la cari sunt împrumutate, există și altele, la care indicațiunile sunt vagi sau chiar enigmatice. Pe acestea din urmă mi-am propus să le studiez, căutând să le determin, pe cât se va putea, izvorul lor primitiv. Lista lor este următoarea ¹⁾

1. Legea 3.25.30.67.75.95.117.195.291.319.
2. Cartea Impărătească 201.
3. Romaicu, 218.
4. Pravila de obște, 223.
5. Impărăteasca tocmeală, 6.
6. Nearale, 168.
7. Judecata Impărătească, 121.
8. Impărătescul răspuns, 385.
9. Tomul IV, 374.

De oarece deocamdată ne interesează numai „legea“, voi trece la analiza glavelor respective în ordinea sus arătată.

* * *

Glava 3 ne dă însăși definiția legii. Nu aceea dată de Institute ²⁾ și care este cu caracter istoric : „*Lex est, quod populus Romanus senatorio magistratu interrogante, veluti consule, constituebat*“, ci aceea din Basilicale, care, după cum arată d. profesor Peretz, este influențată de concepțiunea juridică bizantină, care se dispensează de ideea de drept și se mulțumește numai cu dreptatea și cu legea. Așa fiind e firesc ca definiția și particularitățile enumerate în Glava 3 a Pravilei să fie împrumutate atât dela drept cât și dela lege. Dovada ne-o dă însuși textul legii :

Glava 3. (Legea) Legea iaste meșteșug lucrului celui bun și poruncă tuturor pricepuților și înțelepților și oamenilor bogoslovi. Celor ce vor și celor ce nu vor înțelepție și cetăților este poruncă obște și socotință și învățătură. Și iară este și Dumnezeuiască și adică aflare sfântă. Și porunca Legei iaste să petreacă neștine drept, iară pre alt fie nimea să nu bete-

1) Ion Peretz. Curs de Istoria Dreptului Român, Vol. II. P. I, pag. 438—439.

2) 1, 2 § 4.

jească. Iar Leage se chiamă pentru căci
că dă fie cui dreptate”.

Sunt, cum se vede, patru fragmente diferite, adunate de Malaxos în această primă parte a Glavei. Restul nu ne mai interesează ne mai fiind așezat sub denumirea de „Lege”.

Primul fragment este definiția lui Celsus, redată în Pandecte de Ulpian (D. 1.1.1. pr.): „*jus este ars boni et aequi*”.

Al doilea este împrumutat din definiția lui Demosthene redată de Marcian (D. 1.3.2): „...*omnis lex inventum est et denuum deî, placitum vero sapientium hominum coercitioque peccatorum tam voluntariorum, civitatis autem pactum commune*...”, combinat și amplificat fie de Malaxos, fie de traducătorii Pravilei și cu erori, pe care le vom releva îndată.

Al treilea este împrumutat lui Ulpian, trecut însă prin textul Basilicalelor (B. 2.1.10. § 2). „*Praecepta autem legis honeste vivere, alterum non laedere, cuique suum tribuere*”.

Al patrulea e dintr’o scholie a Basilicalelor (B. 2.1. de justiția al. 2): „*Nomos... ut a distributione justitiae appellatur fuerit*”.

Este evident că toate aceste fragmente au fost luate de autorul textului tradus din Basilicale sau chiar poate din Armenopulos. Paragrafele 13 și 14 din Titlul 2 al Cărții I a Promptuarului corespund într’adevăr, afară de ultimul fragment, cu cele înșirate în pravilă. Dar există și deosebiri de texte, care sunt provenite probabil din ignoranța limbei grecești din partea lui Daniel Panoneanul și a limbei românești din partea colaboratorilor săi greci: Pantelimon Ligaridis și Ignatie Petriș.

Astfel la prima definiție „*aequi*” nu mai este tradus; la a doua „*sapientium hominum*” e tradus cu „*tuturor pricepuților și înțelepților și oamenilor bogoslovi*”, mai având și inconvenientul de a fi în dativ în loc de genetiv, ceea ce strică înțelesul propoziției; mai departe la „*celor ce vor și celor ce nu vor înțelepție*” s’a sărit „*peccatorum*” și sensul lui „*coercitio*” dispăre, când traducerea ar fi trebuit să fie: „*reprimarea greșelilor voite și nevoite*”; apoi „*commune civitatis pactum*” e tălmăcit „*cețatăților poruncă obște*”; la „*inventum divinum*” s’a adus cuvântul „*sfântă*” la „*aflare*” și „*Dumnezeiască*” a fost trecut fără rost înainte de substantivul său; în fine la „*porunca Legei*”, s’a lăsat la o parte ultimul termen „*suum quique tribuere*” probabil pentru a se intercala și aceiași formulă în ultima frază.

Dar oricare ar fi deosebirea de text și oricui s’ar datora; Glava este împrumutată vădit din Basilicale și cuvântul „*Leagea*” aci trebuie considerat ca echivalent cu *Pravilele Impărătești*. Prezența ultimului paragraf pe deoparte, faptul că Armenopulos este citat de câte ori i se face un împrumut, pe de altă parte, ne îndreptătesc să spunem că nu de la el s’a luat această Glavă.

* * *

Glava 25, cuprinde după textul *Novellei 123*, cap. 20 a lui Justinian privitoare la jurământul strâmb, un aliniat prevăzut cu indicațiunea: „*Legea*” și care are cuprinsul următor:

„*Iară de va iscăli Preotul veri la fie ce lucru ce va fi, și apoi pe urmă va prinde tagă de iscălitură, cum au iscălit rău, aceluia să i se ia popia*”.

Textul acestui aliniat nu se găsește în *Novella* lui Justinian și nici în Basilicale, care reproduc în Cartea 3, l. 36 dispozițiunile *Novellei*. Niciodată nu se vorbește decât de jurământ oral, iar nu de act scris. Este deci nevoie să presupunem că Manualul lui Malaxos, cel tradus de Daniil Panonschi, trebuie să fi conținut o parafrază a aliniatului final din titlul IX § 12 al *Epanagogei* în care se intercalează cuvintele „*sau au scris*” și textul devine astfel:

„*de criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerunt, aut scripserint, propter decisionem sanctorum canonum clerici dignitate spoliuntur*”.

Din acest adaus va fi luat Malaxos asupra sa întinderea pedepsei la tăgăda iscăliturii sale făcută de preot, inspirându-se de la Canonul 13 al Soborului de la Carthagena. Observăm că indicația dată în partea doua a Pravilei: „*canonul 14 a titlei de întâi a cărții douazeci și dooo*”, nu corespunde.

Deci „*leagea*” este orice lege împărătească aci.

Glava 30 în aliniatul său al doilea vorbește de judecățile greșite, pe cari nimic nu le poate întări și pune aceste aserțiuni sub autoritatea legii.

„*(Legea) Cealea de sunt judecate și tocmită rău, nici vremile, nici pravile nici obiceiul pe acelea nu poate să le adereze*”.

Textul acesta ar fi inutil să se caute în Basilicale sau în legislațiunea lui Justinian. El se află în *Synagma* alfabetică a lui Matei Blastares la litera D și este fără indicațiune.

Iată într’adevăr cuprinsul său:

„*Cele rău judecate și așezate, nici vremile, nici lege, nici obicei nu le întărește*”.

Nu trebuie într’adevăr uitat că Malaxos se inspiră dela Matei Blastares în mod constant.

Aci dar „*leagea*” se referă la o dispoziție dintr’o culegere particulară, nu oficială. Este al treilea înțeles al acestui cuvânt în pravila lui Matei Basarab.

* * *

Glava 67 se ocupă de moștenirea preotului, fără moștenitori.

„*Glava 67 (Legea) Care preot va muri și cuconi nu’i vor rămâne, nici alți moșteneni, celuia să’i împartă averea lui și toate bucatele în trei părți, deacia una să i se facă pentru suflet, pomană și mi-*

lostenie, și alta să o dea preotesei de nu se va mărita, iar a treia să o dea la biserică sau la Mitropolie de va fi sau Episcopie*.

Este hotărârea Patriarhului Athanasie al Constantinopolului, redată de Blastares la litera K ¹⁾ și care nu se referă numai la preot:

„Iară hotărârea preasfântului patriarh Athanasie și a Sinodului de sub el, care s'a făcut cu poruncă nemuritorului împărat Andronic Paleologu, poruncim, zice, ca bărbații și femeile ce văduvesc fără copii, să nu sufere luare de la magistrați nici de la cei ce administrează fiscal, nici de la cei ce au pe aceștia în localitate, ci a treia parte a averii acelora, să o ia stăpânirea, a treia să se lase pentru pomenile mortului și partea care trăiește să ia cealaltă“...

Modificarea este făcută desigur de Malaxos. Intr'adevăr în Syntagma lui Matei Blastares se vorbește de oameni în general, iar nu anume de clerici; pe când în Malaxos titlul capitolului, care ne interesează este: „Despre preot dacă va muri fără copii“, după cum se vede din indiciile manuscrisului publicat în revista grecească „Themis“ vol. VII ²⁾ sub numărul 61. Ca și la Capul 25, care în textul din „Themis“ poartă numărul 24, Malaxos aplică preotului în special o măsură generală.

* * *

Glava 75 prezintă interes prin cel de al treilea alianțat al său referitor la nunta cea de a doua.

„(Legea). Așijderea și preoteasa căria'i va muri popa; de nu va putea să se fie în curăția ei, de va vrea să se mărite, neapărată să fie“.

Aceleași observațiuni sunt de făcut asupra „clericizării“ dispozițiilor mirenești de către Malaxos. În tabla de materii publicată în „Themis“ se vorbește la numărul 67 „Despre preot de se va însura, sau preoteasa, sau clericul mirean de se căsătorește a doua oară“. Dispozițiune luată în ce privește pe preot și pe clericul de rang inferior din Novella 22 cap. 42 a lui Justinian, reproduse în Basilicale în cartea XXVIII-Tit. XIV; iar în ce privește pe preoteasă din complexul dispozițiilor novellare reproduse în Basilicale.

Intr'adevăr Justinian și după el Leon Filosoful nu se ocupă de căsătoria a doua a femeii, fie că aceasta o face „studium liberorum procreandorum piaie se ferens“, sau „cupiditate nuptiarum“, decât în cazurile prevăzute de vechea lege Iulia Miscella, adică atunci, când soțul defunct a prohibit celui supraviețuitor recăsătorirea. Și împărății o permit sub anumite

condițiuni de păgubiri pecuniare, care nu ne interesează, de unde reese că în afară de cazurile ce intră în previziunile legii Iulia Miscella, căsătoria femeii văduve nu e oprită de nimeni și de nimic, sub rezerva respectării anului de plângere. De aci era ușoară pentru Malaxos alcătuirea dispozițiilor permissive pentru femei și aplicarea lor preotesei anume, opera sa fiind în special destinată judecătorilor ecclesiastici.

* * *

Glava 95 pedepsește pe preotul care blagoslovește nunta fără lege. E vorba anume de nunta celor nevârstnici. Dispozițiunile sunt următoarele:

„Glava 95. (Legea) Preotul care le va blagoslovi nunta fără de lege, sau nu de vârstă, ce se zice de nu va fi fost bărbatul de 14 ani, și muiarea de 12, aceluia să i se ia darul, adevărat de va fi știut popa că au fost nunta fără de lege, iară de nu va fi știut, ci au făcut fără știre, sau de nebunie, atunci să nu i se ia darul, ci numai să se pedepsească câtă-va vreme“.

Novella 74 a lui Leon Filosoful, precum și Novella 109 a sa, interzic și căsătoria și logodna cu slujbă religioasă, asimilată căsătoriei, când femeia nu a implinit 12 ani și bărbatul 14 ani, dar nu vorbesc nici una nici alta de vre-o pedeapsă aplicată preotului, care a celebrat o astfel de căsătorie sau logodnă deplină. Intr'adevăr iată ce zice Novella 74:

„Hotărâm să nu se îndeplinească binecuvântarea, înainte ca să fi sosit timpul legal al căsătoriei, care rămâne pentru bărbatul anul al cincisprezecilea, căci altfel și cele ale binecuvântării fără cuvânt vor fi, și desfacerea nunței făcută de soți întâmplându-se nu va fi protivnică bisericii și nici nu se va întinde împotriva judecății legii civile“.

Nu se pomenește nimic de preot și de pedeapsa ce are să primească. Dacă și aci Malaxos vorbește de „Preotul care va binecuvânta nunta fără de lege“ ¹⁾, este acelaș procedeu repetat. Dispozițiuni de pur drept canonic înlocuind dispozițiunile de drept civil sau alăturându-le lor.

* * *

Glava 117 cuprinde iarăși cuvântul „lege“. E vorba de averile mănăstirilor și bisericilor care trebuie să rămână neatinsă. Aliniatul al doilea al glavei, urmează unei hotărâri a Patriarhului Gherman al Constantinopolului și este următorul:

„(Legea) Iară pentru averile și dreptățile ce's pre lege și mai înainte vreme închinăte și date, Dumnezeuasca lege și pravila poruncește, că nici multă vreme

1) Ralles și Potles. Syntagma. Vol. 5, p. 122. Vol. 6, p. 326.

2) Ion Peretz. Op. Cit. Vol. II, p. 170.

1) V. „Themis“ vol. VI. Malaxos § 83.

a anilor, nici veacure le închid sau le opresc, ci foarte tare și mai vârtos trebuie să stea nemîșcătoare și nesupărate în vecie, pre socotință și pre judecată să le știe mănăstirile și besoarecile, cum am zis mai sus, măcar de ar trece și ani mulți și vreme”.

Această dispozițiune este vădit împrumutată dela Constituțiunea lui Justinian din anul 530 inserată în Cod la 1, 2, 23, și care lipsește în Basilicale, dar se allă în Coll. const. eccl. în Biblioteca juris canonici veteris II 1247 și care prevede lipsa de prescripțiune împotriva bisericilor și mănăstirilor, limitând totuși termenul la o sută de ani, ca să nu se întindă această prohibițiune la infinit fără nici un folos. Iată și textul constituțiunei :

„C. 1. 2. 23. *Idem A. Iuliano pp. Ut inter divinum publicum que et privato commo modo competens discretio sit, sancimus si civis aliquam reliquerit hereditatem vel legatum vel fideicomissum vel donationis titulo aliquid dederit vel vendiderit sive sacrosanctis ecclesiis sive venerabilibus xenonibus vel ptochiis vel monasteriis masculorum vel virginum vel orphanotrophis vel brephotrophis vel gerontocomiis nec non juri civitatum, relictorum vel donatorum vel venditorum eis sit longaeva exactio nulla temporis solita praescriptione coartanda.*

1. *Sed et si in redemptione captivorum quaedem pecuniae vel res relictas vel legitimo modo donatae sunt, et eorum exactionem longissimam esse censemur.*

2. *Et nobis quidem cordi erat nullis temporum metis hujusmodi actionem circumcludi. Sed ne videamur in infinitum hunc extendere, longissimum vitae hominum tempus elegimus et non aliter eam actionem finisi concedemus, nisi centum annorum carricula excesserint; tunc enim tantummodo hujusce modi exactionem evanescere sinimus.*

3. *Sive itacve memoratis religiosissimis locis vel civitatibus hereditas sive legatum sive fideicomissum fuerit relictum, vel donatio vel venditio processerit in quibuscumque rebus mobilibus vel immobilibus vel se moventibus, sive pro redemptione captivorum quedam fuerint derelicta vel donata, sit oerum paene perpetua vindicatio et ad annos centum secundum quod dictum es extendatur, nulla alia exceptione temporis inhibenda, sive contra primas personas sive contra heredes vel successores eurom moveatur.*

4. *In his autem omnibus casibus non solum personales actiones damus, sed etiam*

in rem et hypothecariam secundum nostrae tenorem constitutionis, quae legatariis et hypothecariis donavit, et supra dicti omnibus unum tantummodo terminum vitae se imponimus, id est centum metas annorum.

5. *Haec autem omnia observari sancimus in iis casibus, qui vel postea fuerint nati vel jam in iudicium deducti sunt. D. v. R. April. Lampadio et Oreste vv. cc. cons. (a: 530).*

* * *

Glava 195 cuprinde și ea, între o dispozițiune luată din Matei Blastares și o Novellă (24) a lui Leon Filozoful, două alineate privitoare la prohibițiunile de căsătorie din pricină de rudenie sufletească provenită din adopțiune. Textul este următorul :

„(Leage) Drept acea grăește pravila, că nu pot să iau f ta moșului meu cea de suflet: Fiindcă e sora sufletească tatâni-meu. Pre fata fiu-meu celui sufletec nu o voi lua muiare. Nici feciorul cel sufletec pre muiareu tatălui sufletec, și altele“.

Este textul lui Gaius (D. 23. 2. 53. pr. și 1.) reprodus din Basilicale 28. 5. 8. : „*Neque pater adoptivus filii adoptivi filiam aut ex filio neptem*“. Observăm obișnuita transpunere a dispozițiunilor legale și modificarea lor, precum și termenul vag „și altele“ uzitat de Malaxos și după el de pravila lui Matei Basarab.

* * *

Glava 291 se ocupă de contractul de societate și anume de soțul soțului, care nu e soț ca celălalt soț. Textul este după obiceiul vechi exemplificat cu nume proprii. In loc de lege se spune zacon ;

„*Glava 291. (Zacon) Petru și Pavel, cum am zice s'au tocmit amândoi și s'au făcut soții să neguțitorească iar apoi Pavel au pus soți pre alt om anume Ioan fără de sfatul lui Petru, și ceare Pavel ca să fie Pavel ca să fie soț și Ion întru soțirea care au avut cu Petre: De aceasta zice Pravila și poruncește, că soția soțului meu nu-mi iaste soț mie, însă Petre cu Ioan n'au făcut nici o însoțire, nici s'au supus să fie soții lui; dar dacă nu l'au făcut soție cum poate să fie? cum am zice Pavel numai ce iaste soție cu Ioan, iară Petru nu; și toată dobânda sau paguba care va face Pavel cu Ioan numai a lor amândorura iaste, iar nu iaste și a lui Petru“.*

Textul este reprodus din Basilicale 12.1.19 și 20 și din scholiele la primul fragment care lămuresc frazele succinte ale lui Ulpian scurtate în reproducerea bizantină. Iată într'adevăr textele Basilicalelor, din care

e poate observa procesul de rezumare și abreviere întrebuițat de Malaxos.

19. Ulpian. *Quia socio meo socius assumptus est, eisoli socius est, non mihi.*

1) *assumptus*) Primus, Secundus, Tertius societatem coierunt: Tertius Quartum socium assumpsit. Quartus Tertio soli, non etiam reliquis socius erit; idque merito. Cum enim societas consensu contrahetur, socius mihi esse non potest, quem ego non lui: itaque tertio solum, ut dictum est, socius erit. Nam socii mei socius mihi socius non est, et quicquid Quartus ex accesoria illa societate acquisiverit id Tertio communicabit qui socium eum assumpsit. Primus vero et Secundus nihil commune cum Quarto habebunt. Si Quartus societatem laeserit, a Tertio convenietur. Tertius quod ex ea actione consecutus est, societati confert, id est, Primus et Secundo. Contra, si Primus et Secundus, damnum inturelunt, Tertius hoc ab iis consecutus Quarto praestabit. Nihil autem interest, ut cum inter Quartum et Tertium pro socio agatur, si Tertius et Secundus contra Primum pro socio agunt, ac Tertius et Secundus contra Primum pro socio agunt, ac Tertius a duobus illis conventus aut etiam conveniens eos propter eam quae acquisierunt, postea contra Quartum agat, vel ab eo conveniatur.

Cyrelli. Si, quum socius meus esses, socium assumpsis tibi socius erit, non mihi, neque illi communicabimus, quae acquisimus. Ipse vero si quid acquisiverit, a te convenitur ego vero a te peto. Quod ego acquisivi, tu a me petis, illeque a te petit. Tecum autem ante quoque ago, quam illum convenneris, non ut actionibus mihi cedas, sed ut id, quod interest, paestes. Quoniam si-tam lucri, quam damni auctor sit nulla erit compensatio, sicuti quum unus ex sociis servum suum ad administrationem constituerit, si vero uterque eum constituit, dominus ejus actione de peculio tenetur.

2) *ei soli*) Stephani. Noto regulam dicentem. socii mei socium mihi socium non esse. Idem dicitur et lib. 2 lit. ultimo. Societas enim consensu contrahitur: ideoque socius ei esse non potest, qui noluit. Itaque socius ei soli est, qui consensit, ei que lucrum communicat, quod acquisivit. 20¹ Nam socii mei socius meus socius non est.

* *

indicațiunea „*Legea împărătească*“ și prevede o pedeapsă imposibilă de executat, de oarece însăși preliminarele ei atrag moartea imediată a vinovatului. Reproducem acest text, care, mărturisim că nu știm de care dispozițiune penală să-l apropiem:

„(*Legea*“ *Impărătească*) *Iară Cetă-teasca lege zice să i se scoată limba pe ceafă, și să i-o tragă până ce va muri*“.

* * *

Rezultă prin urmare din analiza și comparațiunea făcută cu textele corespunzătoare, ca: În Pravalia lui Matei Bîsarab cuvântul *lege* nu are înțelesul obișnuit în limba juridică veche adică acela de *obiceiul juridic* ci cel de *regulă scrisă*, de *Pravilă* chiar.

Că această *Pravilă* este deosebită, aceasta nu are decât o importanță secundară. În legiuirea scrisă, *legea* este numai *legea scrisă*. iar în dreptul nescris, *legea* este *obiceiul pământului*.

Alfred Negoianu

Doctor în Drept, Avocat

București, 16 Februarie 1932.

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

SECȚIUNI UNITE

Audiența de la 7 Mai 1931

Președinția D. lui. D. Volanschi, Prim Președinte

Maier Teich cu Administrația Financiară Suceava

CONSTITUȚIONALITATEA LEGILOR. — DACĂ POATE FI CERCETATĂ CÂND CEL CE A FĂCUT CEREREA, NU A CERUT SĂ FIE JUDECAT N LIPSĂ. — ART. 46 DIN LEGEA CURȚII DE CASAȚIE.

Dispozițiunile art. 46 din legea Curței de Casație, potrivit cărora, în lipsa recurentului Inalta Curte are a examina motivele de casare numai dacă recurentul comunică Curței că înțelege să-și susțină recursul și în lipsă, pe temeiul motivelor scrise depuse la dosar, se aplică și în cazurile când Curtea este chemată a rezolva chestiunea constituționalității uni text de lege.

No. 19. — Respinsă cu nesustenută cererea făcută de Meier Teich în proces cu Administrația financiară Suceava

Curtea deliberând,

Asupra chestiunii neconstituționalității dispozițiunii art. 58 litera j, din legea drumurilor din 1929, ridicată de Meier Teich înaintea Tribunalului Suceava în apelul ce a făcut în contra deciziei cu No. 32,529 din 930, prin care Administratorul financiar Suceava i-a respins contestațiunea la urmărirea pentru plata adționalelor la drumuri.

Având în vedere că apelantul, regulat citat pentru astăzi, nu se prezintă înaintea Curții și nici cerere nu a făcut ca chestiunea de neconstituționalitate să se judece și în lipsa sa.

Considerând că este de principiu, după cum rezultă din dispozițiunea imperativă a art. 46 din legea Curței de Casație, ca Inalta Curte în toate recursurile, fără nici o excepțiune, să examineze mijloacele de casare numai dacă recurentul comunică Curței că înțelege să-și susțină recursul și în lipsă pe temeiul motivelor scrise depuse la dosar.

Ultima mențiune a Legei este în Glava 318, privitoare la duhovnici și la pedeapsa ce se dă duhovnicului ce trădează secretul confesiunii. Textul poartă

Că, față de generalitatea termenilor acestei dispozițiuni de lege, ea are a fi aplicată și în cazurile în care, deși nu este vorba de un recurs propriu zis, Curtea este chemată a rezolva o chestiune de drept, precum în speță aceea a constituționalității unui text de lege.

Că în asemenea cazuri, ca și în acelea prevăzute de lege, aceiași prezumțiune este când partea nu se prezintă sau nu cere judecata în lipsă, că ea a renunțat a mai susține recursul sau chestiunea de drept dedusă judecării acestei Inalte Curți.

Că astfel fiind, cererea făcută de apelantul Meier Teich înaintea Tribunalului, de a se declara neconstituțională legea drumurilor, urmează a fi respinsă ca nesusținută, întrucât apelantul, regulat citat pentru astăzi, nu se prezintă să și-o susțină și nici n'a cerut judecarea în lipsă.

Pentru aceste motive, Curtea respinge cererea ca nesusținută.

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE S. III-a

Audiența de la 1 Decembrie 1931

Președinția D-lui D. G. Lupu, președinte

Inginer Bacalu cu Soc. anonimă „Sospiro“

APEL — MATERIE COMERCIALĂ — TERMEN — DE CÂND ÎNCEPE A CURGE — ART. 32 LELEA ACCELERĂRII ȘI 904 COD. COM.

Prin cuvintele „legi sau dispozițiuni speciale“ din ambele aliniate ale art. 32 din legea accelerării, legiuitorul a înțeles legile ori dispozițiunile de legi cari au un caracter special, nu numai în raport cu materia civilă propriu zisă, dar și în raport cu materia generală comercială care își găsește bază în codul de comerț și față de care numai celelalte legi și dispoziții din domeniul comercial sunt legi speciale, astfel că termenul de apel și în materia de drept comun comercial cu excepția dispozițiilor speciale din această materie — curge tot de la comunicare.

No. 1501. — Admis recursul făcut de către Inginer A. Bacalu în contra deciziei Curții de Apel din București în proces cu Soc. Sospiro.

Curtea deliberând

Având în vedere că prin mijloacele de casare recurentul susține, că în speță fiind vorba de o afacere de drept comun comercial, termenul de apel în conformitate cu art. 32 alin. 2 din legea accelerării, curge dela comunicare, deoarece excepțiunea prevăzută în acest text, se raportă numai la legile speciale și la dispozițiile speciale, cuprinse în legi de drept comun;

Considerând, că în adevăr intepretare art. 32 alin 2 din legea accelerării judecăților din 1929, în sensul argumentării Curții de Apel, nu concorgă nici cu litera textului interpretat, nici cu spiritul și economia acestui text și a întregii legi de accelerare;

Că, legiuitorul din 1929, în îndoitul scop, urmărit de altfel și de legiuitorul din 1925, de a se accelera judecățile și de a unifica durata termenului de apel, cât și modul lui de calcul, a prevăzut prin art. 32 (corespunzător vechiului art. 41) că termenul de apel în materie civilă și comercială este de 15 zile (art. I) și că „el“ (termenul de apel în materie civilă și comercială) începe a curge dela comunicarea hotărârii supusă apelului (alin. II);

Considerând că la aceste norme principale care existau și în vechiul art. 41 — legiuitorul din 1929 a-

daugă unele precisiuni cu privire la termenele de apel prevăzute de legile sau dispozițiunile speciale;

Astfel, în alin. 1 partea finală el accentuează, că durata termenului este de 15 zile în toate cazurile „chiar dacă prin legi sau dispozițiuni speciale se prevede alt termen“ proclamând astfel o completă unificare sub acest raport, iar alin. 2, arătând că termenul în materiile de care se ocupă (civilă și comercială) curge dela comunicare, menține totuși modul de calcul (dela pronunțare) prevăzute de legi sau dispozițiuni speciale;

Considerând că prin cuvintele „legi și dispozițiuni speciale“ din ambele aliniate ale art. 32, legiuitorul a înțeles legile ori dispozițiunile de legi cari au un caracter special, nu numai în raport cu materia civilă propriu zisă, dar și în raport cu materia comercială, deoarece după cum se exprimă ritos la începutul articolului, el se ocupă de ambele materii precum și de dispozițiile speciale referitoare la fiecare din ele, iar nu numai la materia civilă;

Considerând că, codul de comerț, independent de situația lui față de materia civilă și de codul civil, constituie, în materia comercială, legea de bază a acestei materii, față de care toate celelalte legi din domeniul comercial sunt legi speciale, în înțelesul art. 32 din legea accelerării;

Considerând că, scopul urmărit de legiuitor prin calculele termenului de apel dela comunicare a fost și acela, de a pune partea interesată în situațiune de a cunoaște motivele hotărârii spre a vedea, dacă trebuie să recurgă la calea apelului;

Că acest scop n'ar fi fost atins, dacă s'ar fi menținut curgerea termenului dela pronunțare, dat fiind că comunicarea hotărârii tot urmează, în orice caz, a fi făcută în vederea motivării apelului;

Că astfel fiind, numai cu violarea și greșita interpretare a acestui din urmă text de lege și a principiilor mai sus arătate, Curtea de fond a putut considera dispozițiunile art. 904 cod comercial ca dispozițiuni speciale și a le aplică, în ce privește modul de calcul al termenului de apel, când, în realitate ele au fost abrogate ca dispozițiuni de drept comun (art. 60) și înlocuite prin dispozițiunea de principiu a articolului 32 aliniatul 2 din legea accelerării, singura aplicabilă în cauză.

Pentru aceste motive casează:

CURTEA DE APFL DIN IAȘI S. I-a

Audiențe de la 28 Octombrie 1931

Președinția D-lui M. Haralamb, consilier

Luca Z. Lown cu Ecaterina Antoniu

REVIZUIRE. — DESCOPERIRI DE ACTE DOVEDITOARE. — FORȚA LOR PROBANTĂ — DACĂ POATE FI COMPLECTATĂ PRIN ALTE DOVEZI. — ART. 290 AL. PROC. CIVILĂ
REVIZUIRE. — DACĂ POATE FI ADMISĂ ÎN MATERIE DE DIVORT. — ART. 245 COD. CIVIL. — ART. 288 ȘI 2-0 COD. PROCEDUREI CIVILE.
DIVORT. — INSULTE. — SCRISOARE DE RETRACTARE. — DESCOPERIRE ULTETIOARĂ. — REVIZUIRE. — INADMISIBILITATE. — ART. 212 COD. CIVIL. ȘI 2-0 PR. CIVILĂ.

1. În materia specială a divorțului, nu poate fi admisă acțiunea în revizuire prevăzută de procedura civilă, de oare-ce în această materie, codul civil crează o procedură specială care cuprinde nu numai norme procedurale ci și norme substanțiale privitoare la modurile de reformare și retractare a hotărârilor, cari interesând ordinea publică, stricta lor interpretare nu poate permite admiterea revizuirii și în această materie.

2, Prin expresiunea de „descoperire de acte doveditoare” în sensul art. 290 pr. civilă, legiuitorul a înțeles că numai acele acte pot duce prin descoperirea lor la revizuire, cari au prin ele însăși o putere de probațiune suficientă, fără să mai fie nevoie de admiterea altor dovezi în coplectare, adică puterea lor de dovedire să fie așa, încât prin ele însuși să facă evidentă o altă soluție a procesului, decât aceia care ii sa dat.

3. Chiar dacă s'ar admite că există revizuire și în materie de divorț, încă descoperirea unei scrisori prin care soțul retractează insultele aduse soției printr'o scrisoare anterioară, nu poate da loc la revizuire, deoarece ce nu este de natură a atrage schimbarea soluțiunii dată procesului, insultele adresate odată soției, producându'și efectele asupra existenței căsătoriei chiar dacă soțul vinovat le ar retracta ulterior.

No. Respinsă ca inadmisibilă cererea de revizuire a Deciziei, Curtei de Apel din Iași S. I cu No. 18 din 1 Noembrie 1930, făcută de către Luca Z. Lown în proces cu Ecaterina Antoniu

Curtea

Asupra prezentei cereri de revizuire, introdusă de Luca Z. Lown prin petițiunea înreg. la No. 9377/1931, contra deciziei No. 18/1930, a acestei Curți.

Având în vedere actele din dosar și susținerile orale, din care se constată în fapt următoarele :

Cu petițiunea înreg. la Tribunalul Vaslui sub No. 5489/1930, Ecaterina Luca Z. Lown, a cerut desfacerea căsătoriei dintre dânsa și soțul său pentru motive determinate, prezentând ca dovadă a acțiunii o scrisoare adresată D-sale de către soțul părât, scrisoare din care ar fi reeșit dovedirea insultelor grave invocate ca motive de despărțenie.

Tribunalul, apreciind că acea scrisoare este rezultatul unei conivențe dintre soți, în scopul de a eluda rigorile legii, și constatând că ea nu este coroborată și cu alte dovezi, a respins acțiunea ca nefondată.

Impotriva acestei sentințe, soția reclamantă a introdus apel, iar Curtea, apreciind că din acea scrisoare rezultă faptul de insultă gravă în sensul art. 212 c. c. și că deci constituie o dovadă complectă a motivelor de divorț invocate, a admis apelul, implicit și reclamațiunea, declarând desfăcută căsătoria dintre dânsii.

Copie după această decizie a fost comunicată personal soțului, la domiciliu, în ziua de 27 Ianuarie 1931, semnând propriu dovada de primire, și nefăcând recurs, soția a investit decizia cu titlul executor și a transcris-o în registrele actelor de stare civilă.

Mult mai târziu dela data comunicării și anume la 10 Octombrie 1931, fostul soț părât, a introdus prezenta cerere de revizuire motivând-o în drept, pe dispozițiunile art. 290 al. 1 pr. civ. iar în fapt susținând că în cursul procedurii de divorț dânsul ar fi adresat reclamantei, soția sa, o altă scrisoare prin care revenea asupra celor cuprinse în scrisoarea precedentă pe temeinl căreia a și fost admisă acțiunea de divorț.

Că scrisoarea aceasta din urmă n'a ajuns la cunoștința reclamantei, de oarece o soră a sa, care se găsea în rele raporturi cu fosta sa soție, a reținut intenționat acea scrisoare, pe care dacă ar fi cunoscut-o fosta sa soție, probabil că n'ar mai fi stăruit în acțiunea de divorț și că tocmai în urmă, după transcrierea deciziei de despărțenie, dânsul, descoperind

acea scrisoare în corespondența surorii sale, a constatat acest fapt, că deci, fiind vorba de descoperirea unui act doveditor necunoscut nici instanței și nici părții în timpul procesului, din cauza unei forțe majore, cererea sa de revizuire este admisibilă.

În drept,

Având în vedere că în materia divorțului, legiuitorul, prin derogarea de la felul său de a legifera, a înscris în chiar cuprinsul codului civil, norme speciale de procedură, și a înscris tot în mod special, și căile de atac, atât pe cele ordinare cât și pe cele extraordinare; că între acestea căi n'a înscris și posibilitatea revizuirii; Că întrucât, în materia divorțului, există o procedură specială care cuprinde nu numai norme pur procedurale ci și norme substanțiale privitoare la modurile de reformare și retractare a hotărârilor din această materie, asemenea dispozițiuni legale, interesând ordinea publică și fiind de strictă interpretare nu pot fi modificate nici pe cale de interpretare și nici prin vre-o altă lege de drept comun, ci numai prin legi speciale; că deci, a zice că, în materia specială a divorțului, există acțiunea în revizuire, reglementată prin legea de drept comun care e proc. civ., ar însemna ca, pe cale de de interpretare, să se modifice însăși dispozițiunile speciale din c. civ., ceea ce excede competența interpretului.

În aceiași ordine de argumentare, având în vedere că, în materia divorțului, legiuitorul, pentru motivul că hotărârile referitoare la statutul personal al cuiva au efecte erga omnes, a înscris, în însuși textul c. civ. și anume în art. 245 o altă dispoziție specială, prin care derogă expres de la regulele de dr. comun, hotărând că, în procesele de divorț, hotărârile, deși definitive după regulele dr. comun, nu sunt executorii în cazul când se introduce recurs contra lor, recursul, producând, ope legis, suspendarea executării acelor hotărâri.

Considerând că rațiunea acestei dispozițiuni stă în preocuparea legiuitorului de a da unor asemenea hotărâri judecătorești un caracter de definitivat indiscutabil și permanent, a admite posibilitatea revizuirii, pentru motivele înscrise în proc. civilă, ar însemna a nesocoti rațiunea legii și intențiunea legiuitorului, și a recunoaște o procedură care nu se concilează cu economia acelor dispozițiuni speciale, dispozițiuni care nu pot porni decât o interpretare care să fie conformă cu sensul strict al celor cuprinse în ele.

De s'ar decide totuși, că cererea de revizuire din dr. comun nu este incompatibilă cu dispozițiunile speciale din cod. civ. pentru divorț, urmează a examina dacă motivul invocat de petiționar justifică admisibilitatea, în principiu, a cereri introdusă.

Având în vedere că în art. 290 al. 1 pr. civ. se prevede că revizuirea se poate cere numai în cazul când, dela pronunțarea acelei hotărâri s'au descoperit acte doveditoare, este necesar a se ști, ce trebuie să se înțeleagă prin termenii legii „descoperi de acte doveditoare”.

Având în vedere că hotărârile judecătorești definitive fac dovada adevărului prezumat cu privire la faptele judecate, conform regulei res judicata pro veritate habetur; și că prezumția aceasta de adevăr, e ridicată la putere de lege — une ori numai între părțile din proces, alte ori pentru toți — erga omnes — cum se constată mai ales în chestiunile referitoare la statutul personal al cuiva.

Considerând, că, pentru a face ca această prezumție de adevăr să cedeze, iar hotărârile definitive, ce o afirmă, să fie lipsite de efectele lor juridice, trebuie să i se opună însăși adevărul, pe care judecata nu l-a putut cunoaște din pricina unor cauze de forță

majoră, așa cum se exprimă și legiuitorul în art. 290 al. 1 pr. civ.

Considerând însă că, întrucât autoritatea lucrului judecat consacră drepturile, garantând siguranța și durabilitatea relațiilor juridico-sociale, puterea lucrului judecat nu trebuie a fi înlăturată de cât în cazurile când netemeinicia prezumției de adevăr, afirmată prin hotărârea judecătorească definitivă, poate fi zdruncinată prin însuși evidența adevărului.

Că pentru a împăcă respectul lucrului judecat cu respectul adevărului însuși, legiuitorul a oferit părților interesate procedura revizuirii și a admis, prin legea dr. comun care e procedura civilă, revizuirea hotărârilor judecătorești și atunci când, dela pronunțarea lor, s'au descoperit acte doveditoare.

Având în vedere că, potrivit acestor considerațiuni și dispozițiuni de lege, acele acte invocate, pentru a duce la revizuire, trebuie să întrunească următoarele condițiuni: întâu, să fie vorba despre o descoperire, adică despre găsirea unor acte de a căror existență sau folosire — partea interesată a se întemeia pe ele, în acel proces, să nu fi avut posibilitatea a le cunoaște, sau a le utiliza, din cauze independente de voința sa; și al doilea, ca acele acte să aibă, în ele însăși, o putere de probațiune suficientă, fără să mai fi nevoie de admiterea altor dovezi în complectarea lor, adică puterea de dovedire a acelor acte descoperite să fie așa în cât să facă, prin ele însuși, evidentă o altă soluție a procesului decât aceia ce i s'a dat.

În conformitate cu aceste norme să examinăm valoarea juridică a actului invocat.

Având în vedere că în cauză este vorba despre o scrisoare scrisă și expediată prin poștă, fără recomandare, de către soțul părât, scrisoare în care, dânsul evocă soției sale timpul trăit împreună și-i reaminte serviciile, pe care acesta i le adusese solicitându-i totodată și un răspuns „repede“.

Considerând că o asemenea scrisoare, care emană dela dânsul și pe care putea oricând s'o repete mai ales că soția nu-i da răspunsul solicitat și aceasta cu atât mai mult cât nu putea să aibă certitudinea absolută că scrisoarea a fost primită de soția sa, de oare ce nu o expediase recomandat.

Considerând apoi, că fiind vorba de o scrisoare, ale cărei efecte soțul putea să le obție prin simpla sa prezentare la proces, când ar fi putut repeta verbal cele cuprinse în acea scrisoare, pretinsă a fi reținută intenționat de sora sa, iar dovada ce pare că voințe a face, cu certificatul medical, în sensul că fiind bolnav nu s'ar fi putut prezenta la Tribunal, să facă o asemenea declarațiune, chiar dacă ar fi voit, nu este temeinică, de oarece din acel certificat nu rezultă că dânsul ar fi lipsit din Vaslui sau ar fi fost internat în vre-un spital, ci că s'a găsit în cură medicală pentru debilitate pulmonară, evident că în asemenea condițiuni, nu se poate vorbi nici despre un caz de forță majoră și nici despre o descoperire de acte, așa cum cere legea; ci scrisoarea aceasta ar putea fi rezultatul unei convențe intervenite între foștii soți, după definitivă lor despărțire; și dacă scrisoarea — în caz când ar fi existat — nu și-a produs efectele presupuse de soțul părât, aceasta se datorește nu unui caz de forță majoră, ci faptului că dânsul n'a voit aceasta; oă deci, prima condițiune cerută de legiuitor, în art. 290 al. 1 pr. civ. nefiind împlinită, cererea, de revizuire nu poate fi admisă;

În ce privește a doua condițiune, referitoare la puterea de dovedire a actului invocat:

Având în vedere că valoarea doveditoare a actelor invocate înaintea justiției trebuie apreciată, nu atât în raport cu credința și atitudinile eventuale ale părților, cât în raport cu hotărârea instanțelor de judecată, de unde urmează că, numai acele acte, care ar aduce la

schimbarea soluțiunei dată procesului, ar putea sluji ca mijloace de revizuire, nu și acele acte care ar putea face pe o parte să stârnească sau nu în acțiunea introdusă; că din acest punct de vedere, scrisoarea, invocată, chiar dacă ar fi fost cunoscută soției și Curții, ea nu era, prin sine însăși, hotărâtoare în soluționarea procesului de divorț, ca să ducă neapărat la respingerea acțiunei, de oare ce insultele odată adresate soției, ele își produc efectele asupra existenței căsătoriei, chiar dacă soțul vinovat, le-ar retracta ulterior și și-ar cere scuze; că dacă s'ar putea vorbi despre acte, cu asemenea efecte peremptorii pentru soarta unei acțiuni de divorț, actele nu ar putea conține de cât dovada unor fapte prevăzute de lege, ducând, în mod imperios, la respingerea acțiunei, cum ar fi, de pildă, un act din care ar rezulta împăcarea ulterioară dintre soți sau coabitarea lor;

Având în vedere că, în speță, soluția procesului nu s'ar fi shimbat, în mod necesar, chiar dacă scrisoarea ar fi fost cunoscută de soție și mai ales de Curte, pentru că prin ea însăși scrisoarea nu avea puterea de a dovedi netemeinicia motivelor invocate în acțiunea de divorț, aceasta însemnează că ea nu era un act doveditor, astfel cum prevede legea, așa că nici a doua condiție nu este împlinită; și întru, cât din cele expuse, rezultă că nu se constată vre-o descoperire de acte doveditoare, în sensul art. 290 al. 1 pr. civ., cererea de revizuire urmează a fi respinsă.

Pentru aceste motive redactate de D-l consilier N. Buzea, respinge.

Semnați: *M. Haralamb, Em. Dragomir, N. Buzea*

BIBLIOGRAFIE

A apărut în editura *Curierul Judiciar* cele trei frumoase și interesante conferințe: *Legalitate și Dreptate, Cunoașterea Dreptului, Siguranța Dreptului*, ținute la Radio de d-l *Andrei Rădulescu*.

Prețul broșurei, care cuprinde toate aceste trei conferințe este de lei 40.

Se găsește la Tipografia *Curierul Judiciar* cum și la librării.

A apărut

DESPRE OBLIGAȚIUNI

de N. Jak. Constantinescu
Preș. la Curtea de apel, Buc.

Credincios hotărârei de a da la lumină întreg Codul civil în broșură, d-l Președinte N. Jak. Constantinescu a făcut să apară noua sa lucrare despre obligațiuni cari se adaugă la celelalte patru apărute până astăzi și arume: contractul de locațiune, despre ipoteci, despre succesiuni și despre testamente.

Lucrarea de față nu se prezintă însă sub aspectele modeste pe cari i le arată autorul în prefață, întrucât dela primele pagini constată că nu ai aface cu un manual care redă în general numai ultima soluție și pe cât posibil aceia a jurisprudențelor. Dimpotrivă, părerea noastră e, că deși în formă rezumativă „broșura“ aceasta cuprinde un examen succint al materiei obligațiilor pe care autorul l'a pus la curent nu numai cu hotărârile judecătorești, dar chiar cu doctrina de după război, atât franceză cât și română, precum și cu ideile noi cuprinse în revistele de critică juridică franceză.

Simplicitatea aparentă sub care o prezintă și stilul ei ușor, denotă la autor o frumoasă cultură care a asimilat dreptul obligațiilor în așa grad că îl prezintă cititorului nu în forma aridă sau meticuloasă a unui pedant sau a unui negustor de jurisprudențe, ci în aceia a unei causerii pline de claritate și de înțelegere, — deci folositoare nu atât celor ce caută soluții grabnice ci mai curând acelor cari rar îi urmează: „Utile dulci“.

I. G. S.